

JAN DE CLERCK

(Oostende 1881 - 1962)

MENS EN DIER TEGEN HET HEELAL

(1916)

Olie op canvas

120 x 180 cm

Getekend achteraan en onderaan rechts

Privé-verzameling

Toen de schilder Jan De Clerck, anno 1914, op het punt stond naar Servië te vertrekken, waar hem, in Sarajevo, een betrekking als tekenleraar wachtte, brak de eerste Wereldoorlog uit. Om te ontsnappen aan de in België oprukkende Duitse troepen, vluchtte Jan De Clerck, van uit zijn geboortestad Oostende, met zijn broer-beeldhouwer Oscar en de rest van zijn familie, naar Engeland. Hij kon zich vestigen in Worcester Park (Surrey), een groene buitenwijk van Londen.

Jan De Clerck was toen 33 jaar en had als schilder van marines, vissersboten, landschappen en stadsgezichten een zekere faam verworven. Hij was opgevallen door de diversiteit van zijn schilderwerk dat, - hoewel duidelijk beïnvloed door het impressionisme en het symbolisme, - een ontegensprekelijke eigenheid vertoonde.

Typisch voor de werkwijze van Jan De Clerck is het aanbrengen - uitgaand van het pointillisme - van ontelbare, lange, fijne, verticale verfstreepjes over het hele schilderij, zodat men de indruk krijgt het voorgestelde onderwerp door een... sluier te bekijken. Tevens dient gewezen op het gebruik van "aquapastel", een mengtechniek.

In Londen had Jan De Clerck, - die reeds vroeger Engeland bezocht, - spoedig contact met het artistieke milieu, met uitgeweken landgenoten (o.a. Constant Permeke) en trad hij op als medeorganisator van een tentoonstelling, gewijd aan moderne kunst uit België. Hijzelf was met niet minder dan tien werken vertegenwoordigd.

Zoals blijkt uit zijn activiteit moet Jan De Clerck zich in Londen "thuis" gevoeld hebben. Natuurlijk was de schok van de scheiding, van de ballingschap aanvankelijk pijnlijk voelbaar. Het doek "Bewogen Ogenblikken - Vluchtelingen", geschilderd in 1914, illustreert dit gevoel. Onder een broeierig-sombere hemel schijnen de donkere boomprijen, gelijkend aan mensenschimmen, de bruin-deinende, pas omgeploegde velden te willen ontvluchten...

In 1915 echter verbaast de schilder Jan De Clerck alweer door zijn verscheidenheid. Schilderend in de voorsteden van Londen, bereikt hij met zijn "streepjestechniek" prachtige effecten, o.m. in zijn meesterlijk-luministische "Regendag in Kingston", gesitueerd aan de oevers van de Theems. Daar naast is er de fauvistische suggestie van de "Indianenfiguur" en het felgekleurd, geabstraheerd patroon van een handenstudie onder de titel "Handwreef". Op zeker ogenblik plaatst De Clerck vierkante kleurblokjes naast elkaar - ogend als een soort mozaïek - om de stroming van de Theems weer te geven. Tegen een achtergrond van lange, brede, verticale kleurstroken past hij datzelfde procédé toe om een merkwaardig portret te schilderen van Oscar De Clerck, zijn broer.

Voor 1914 heeft Jan De Clerck romantisch-symbolistische evocaties gecreëerd (met pastels op vilt o.m.) in zijn vertrouwde stijl. Op de hoogte van de kunst van zijn tijd, laat het geen twijfel dat hij het symbolisme zeer goed kende. Eigenzinnig, zoals het zijn gewoonte was, zocht hij nochtans een andere benadering. De "andere benadering" vond haar neerslag in het doek "Mens en Dier tegen het Heelal" dat, anno 1916, voor een zoveelste verrassing zorgde. Het gaat om een olieverfschilderij van groot formaat (120 x 180 cm.), dat door sommigen als niet-typisch voor het oeuvre van Jan De Clerck wordt omschreven. Op een smalle, groene voorgrond, ontplooiën de donkere en gestrekte silhouetten van een man en een paard al hun kracht om op te tornen tegen een onzichtbare macht (tegen de wind van de oneindigheid?). Boven hen wentelt een immense, onmetelijke blauw-witte hemel die hen op het kleine stukje aarde gedrukt houdt en hun nietigheid benadrukt; de nietigheid van mens en dier (de nietigheid van de oorlogvoerende mens?) tegenover het bovenzinnelijke, tegenover het ondoorgroendelijke. Met dit schouwspel, picturaal en koloristisch feilloos uitgebeeld, groots van opzet en aangrijpend vergeestelijkt, heeft Jan De Clerck ons een tijdloze boodschap nagelaten.

Jan D'Haese
kunsthistoricus
8 oktober 1997